

Autor se suprotstavlja interpretacijama izvora pučkoga kazališta iz mit-skih i kulturnih izvora, premda im ne odriče stanovitu ulogu. No mišljenja je da je u tome smislu bilo odviše mistifikacija i fantaziranja, a da su stvarni izvori pučke drame mnogo raznolikiji, znatnim dijelom noviji i često rezultat povijesnih kulturnih pojava, a ne prastarih kultova.

Znatnu važnost za postanak srednjovjekovne drame pridaje scensko-mu-zičkim proširenjima mise. Različne barokne pasionske igre izvire iz španjolske protureformacije a ne iz »pučke pobožnosti«. Tzv. školska drama također je važna ne samo za dramske izvedbe nego i za neke narodne običaje, npr. za postanak običaja tzv. zvjezdara (koje neki tumače kao poganski sunčani kult). Nikolinski običaji sa svecem i vragom potječu iz samostanskih škola. Igre poput prepirke korizme i poklada ne izvire iz ritualnih kultova plodnosti, nego su to reducirane alegorijske igre (što, međutim, ne poriče postojanje pojedinih veoma starih elemenata). Autor ističe funkciju zabavljanja u narodnim običajima, osobito pokladnim, koja se pogrešno smatrala tek sekundarnom, dok su se pretjerano naglašavale kultne funkcije. Zatim je riječ o pučkom teatru kao institucionaliziranoj formi koja seže sve do današnjih različitih amaterskih grupa.

Poglavlje o pjesmama prikazuje mogućnosti njihovih podjela s različitih aspekata koji se međusobno ukrštavaju. Razmatra se pitanje kriterija za određenje pojma narodne pjesme i za njezino razgraničenje od drugih oblika (npr. od šlagera). Relativnost kriterija očituje se pri tom u punoj mjeri.

Autoru su tuđa oštra razgraničavanja, kao i rusističko neprijateljstvo prema civilizaciji, koje traži samo fiktivne »prirodne« oblike. No i on zna da postoje arhaični tradicionalni oblici narodnih pjesama koji sada izumiru, kao npr. legendarne pjesme, balade i sl.

Ne slaže se s mišljenjem da su šlageri narodne pjesme današnjice; njihova se popularnost često pravi s pomoću reklame.

Njegovanje narodnih pjesama u naše doba, njihovu tzv. drugu egzistenciju putem različitih organizacija, smatra autor važnom pojavom; ona ne pripada samo današnjici, nego joj počeci sežu već u Herderovo doba, u doba kada se »pronašla« narodna poezija, ona poezija koju Bausinger baš zbog te njezine već prilično duge druge egzistencije i citira među navodnicima.

Ovaj prikaz Bausingerove knjige o narodnoj poeziji napisan je tako opširno jer nam se čini da ta knjiga može potaknuti na razmišljanja i o mnogim našim problemima, a budući da je znatnom broju naših čitalaca ona vjerojatno nedostupna, željeli bismo joj ovim člankom dati neku vrst — »druge egzistencije«.

Maja Bošković-Stulli

RUSSKIE NARODNYE SKAZKI. Skazki rasskazany voronežskoj skazočnicej A. N. Korol'kovej. Sostavitel' i otvetstvennyj redaktor E. V. POMERANCEVA. Akademiya nauk SSSR. Institut etnografii im. N. N. Mikluho — Maklaja, izd. Nauka, Moskva 1969, 408 str.

Koroljkova je jedna od posljednjih istinskih umjetnica klasičnog oblikovanja ruske narodne bajke i u isti mah, kako kaže Pomeranceva, »Koroljkova,

majstor tradicionalnog žanra, kao da iznutra lomi onu tradiciju u okviru koje stvara».

Ana Koroljkova proživjela je život koji je u nekoliko desetaka godina sabio vjekove ruske povijesti; djetinjstvo uz djeda i baku, klasične nosioce usmenih tradicija — djed je kao dječak bio vodič slijepog pjevača narodnih duhovnih pjesama; siromaštvo, služba po tuđim kućama od desete godine, slušanje priča od staroga šumskog pčelara »djeda Stjepuhe«, jednogodišnje školovanje, čitanje »lubočnih« pripovijesti iz stare škrinje susjeda Vaske Konovkina, udaja, djeca, služba kod trgovca, prvi svjetski rat, revolucija, kolhoz, preseljenje u grad Voronjež, gdje muž radi u tvornici, tvornički amaterski zbor domaćica s repertoarom narodnih pjesama — kome je na čelu Ana Koroljkova, sastavljanje časopisnog, štampanje »skaza« o Papanjinovcima u tvorničkim novinama, pripovijedanje priča i njihovo objavljivanje u zbirkama narodnih pripovijedaka, a i u obliku književnih preradbi za djecu, sudjelovanje za drugoga svjetskog rata u ekipama pripovjedača pripovijedaka borcima na frontu, članstvo u Komunističkoj partiji, članstvo u Savezu sovjetskih pisaca — eto to je sinopsis životopisa jedne darovite suvremene narodne pripovjedačice, rođene god. 1892.

Čitajući njezine bajke, osjećamo da je ta žena prenijela u suvremenost autentičnu tradiciju ruske narodne pripovijetke; zadivljuje bogatstvo klasičnog pripovjedačkog repertoara, kao i klasični »obredni« stil građen prema tradicionalnoj poetici ruskih pripovijedaka, sa svim »začinima« i »koncokama«, tj. onim razigranim uvodnim i završnim formulama, kao i ostalom ornamentikom, rimovanim imenima, nizovima rimovanih i ritmičkih rečenica, te s tipičnom kompozicijom bajke uz trokratno ponavljanje paralelnih epizoda.

A osjeća se ujedno i točnost primjedbe Erne Pomeranceve da Koroljkova lomi iznutra tradiciju u okviru koje stvara. Ali ne samo narušavanjem nekih klasičnih kanona nego — rekli bismo — čak i onom posebnom brižljivošću kojom stilski dotjeruje svoj tekst i cizelira ornametalne pojedinosti pripovijetke gotovo profesionalnom rutinom.

Pomeranceva u predgovoru (donekle proširenom tekstu, poznatom nam otprije iz knjige iste autorice *Sud'by ruskoj skazki*) analizira stil Ane Koroljkove i upozoruje na odstupanja od klasične narodne pripovijetke. Ona ih nalazi u mjestimičnom literariziranju jezika, u sklonosti psihološkom motiviranju, u opisivanju portreta i krajolika, u rekvizitima preuzetim iz suvremene stvarnosti. Pomeranceva predočuje sklonost Koroljkove da naglasi moralnu pouku i ideju pripovijetke — pobjedu pravde i dobra nad zlom i nasiljem. Primjećuje njezine klasne antipatije i simpatije u prikazivanju s jedne strane careva, vlastele i popova, a s druge strane pripadnika radnog naroda. Upozoruje na sklonost Koroljkove kontaminacijama, čak i ondje gdje su u pitanju različiti pripovjedački žanrovi (npr. bajke i novelističke ili šaljive pripovijetke).

Pomeranceva zaključuje da »stari folklor — kolektivna umjetnost usmene poezije — neizbježno napušta narodni život... sve izrazitije očituju se predznaci umiranja i u bajkama čak najboljih sovjetskih pripovjedača, čak i takvih stvaralački nadarenih 'narodnih pjesnikinja' kakva je A. N. Koroljkova« (str. 21).

Ova zapažanja Erne Pomeranceve, tog vrsna poznavaoica i osjetljiva promatrača finih unutrašnjih odlika narodne pripovijetke, točna su i prihvatljiva. Ali nisu dovoljna. Iz predgovora proizlazi da su znaci odumiranja klasične narodne bajke u tekstovima Koroljkove izraz jednoga nezaustavnog općeg procesa, s čime se mi slažemo, ali nam je ta formula suviše općenita za slučaj Koroljkove — jer njezini tekstovi i njezin životopis živo svjedoče o jednome od konkretnih puteva odumiranja klasične tradicionalne bajke. Životni put te narodne pripovjedačice započeo je u gluhoj zabiti stare tradicionalne ruske kmetske kulture, koja ju je i stvorila pripovjedačicom, da bi je povijesni vjetrovi kasnije doveli u članstvo Komunističke partije i Savez sovjetskih pisaca. Koroljkovu su otkrili kao pripovjedačicu onda dok još nije slutila da će se njezine pripovijetke štampati i da će biti uvrštena među književnike. Promatrati razvojni put, izmjene stila i orijentacije jednoga narodnog pripovjedača koji je prošao kroz takve faze preobražavanja od anonimna spontana pripovjedača do nosioca jednoga specifičnog oblika tzv. sekundarne egzistencije folklora, što se realizira u različitim vidovima organiziranog pripovijedanja i posebno u pripovijedanju priča za tisak — promatrati sve te mijene izvanredno je zanimljivo i poučno. Utoliko prije što je Koroljkova, i uza sve te promjene, ostala još uvijek izvrsna pripovjedačica. Njezine su pripovijetke bile zapisivane i objavljivane u knjigama već prije II svjetskog rata, a tekstovi što ih donosi Pomeranceva zapisani su u godinama 1955—1957 (prikupile su ih Pomeranceva, Savuškina i Šeršavickaja). Žalimo što je Pomeranceva propustila priliku da osvijetli taj aspekt pripovijedaka Ane Koroljkove.

Rekavši prije da Koroljkova lomi staru tradiciju, uz ostalo, i brižljivošću kojom stilski dotjeruje svoj tekst, imali smo u vidu jedan konkretan primjer iz knjige (koji je, na žalost, jedini te vrste). U dodatku knjizi objavljuje se tekst priče o velikoj stabljici graha što raste iz kuće prema nebu, zapisan u izvornom dijalektu doslovno prema kazivanju (zapisala E. M. Smorgunova, vrijeme nije navedeno). Druga varijanta te priče donosi se u knjizi na str. 240—243; ona se, kao i ostali tekstovi, objavljuje kao »točan doslovan zapis«, jedino su radi lakšeg čitanja »uklonjene fonetske dijalektalne osobine govora pripovjedačice« (v. str. 21). Pa ipak, kakva je velika razlika između ta dva teksta! U dijalektalnom zapisu Smorgunove (koji je najvjerojatnije znatno starijeg datuma) nema uvodne formule, tzv. »začina«, kao ni ostalih formula, niti ima ponavljanja, rima, ritmiziranih rečenica, ukratko one ukupne ornamentike i njegovanja pripovjedačkog stila kakav susrećemo u drugoj varijanti iste pripovijetke i u ostalim pripovijetkama u knjizi. Zapis Smorgunove djeluje čišće, nevinije, manje dopadljivo, na svoj način možda ljepše, ili bar svježije. Čini mi se da je majstorski odnjegovan stil pripovijedaka ove knjige djelomice nastao kao rezultat određenih oblika profesionalizacije (a odatle potječu i klasna tendencija i moralna poučnost što se mjestimice zapažaju u ovim pripovijetkama — narušavajući njihovu spontanost).

Govoreći o profesionalizmu, ne mislim da ta pojava sama po sebi već znači i dekadenciju pripovijedaka. Sjetimo se da je veliki češki znalac narodnih pripovijedaka J. Polívka ornamentiku i formulističnost ruskih pripovijedaka, koje im pridaju toliko ljepote i osebnosti, pripisivao upravo tradiciji profesionalizma u životu ruske narodne pripovijetke. O nekim profesionalnim pripovje-

dačima u ruskoj prošlosti svjedoči i Pomeranceva u svojoj već spomenutoj knjizi *Sud'by russkoj skazki* (Moskva 1965) navodeći na str. 36 nekoliko takvih primjera, među ostalim i novinski oglas iz god. 1797. koji oglašuje »prodaju slijepog pripovjedača pripovijedaka«. Ako, dakle, Koroljkova stilski ukrašuje svoje pripovijetke iz profesionalnih pobuda, onda ona time na neki način slijedi rusku tradiciju. No u cjelini gledano, oblik njezina profesionalizma bitno se razlikuje od onog negdašnjega i obilježuje završnu etapu pripovijedanja klasične ruske bajke.

Poslije svake pripovijetke dodan je kratak popularni komentar, po kojemu se može zaključiti da je knjiga namijenjena širim krugovima čitača; ali se ta namjena ne razabire iz naziva kolekcije, kojoj je izdavač Akademija znanosti SSSR. Navodi u nekim komentarima pobuđuju interes, npr. onaj da je jednu »shematski prepričanu pripovijetku pripovjedačica čula na predavanju o narodnim pripovijetkama« (str. 351). Kakva su to predavanja i kako su utjecala na Koroljkovu? Nije li u njima ili u nekim sličnim obrazovnim tečajevima izvor onim dražesnim naivnostima kao npr. na str. 99, gdje je mačehin ljubavnik »izvadio knjigu punu crne i bijele magije. Stanu čitati i nadu da mu pomaže konj«.

Uz svaki tekst naveden je broj *Ukazatelja skazočnyh sjužetov po sisteme Aarne N. P. Andrejeva*. To je korisno, ali nije dovoljno. Katalog Andrejeva, kao što znamo, slobodan je prijevod Aarneova kataloga iz god. 1910, prilagođen ruskim pripovijetkama. Od tada su objavljena još dva znatno izmijenjena i proširena Aarneova kataloga u Thompsonovoj redakciji, poslije čega su prijašnja izdanja, pa i Andrejevljevo, preuska i zastarjela. Bilo bi stoga veoma korisno da su, uz Andrejeva, dodani i brojevi Aarne-Thompsonova kataloga, koliko radi veće upotrebljivosti zbirke stranim stručnjacima, toliko i radi toga da ruski čitaoci steknu predodžbu o međunarodnim vezama svojih narodnih pripovijedaka.

Nisam sustavno uspoređivala odnos Andrejevljeve i Aarne-Thompsonove klasifikacije pripovijedaka objavljenih u ovoj zbirci, no na dva-tri mjesta uzgred sam primijetila da su potrebne neke dopune, pa ih ovdje navodim:

U priči »Marko — Bogatyj« (str. 180—188) sadržan je kao uvod tip Andrejev *751 II = Aarne-Thompson 751 A*; priči »Petr Pervyj na ohote« (str. 272—279) nedostaje klasifikacija: Andrejev i Aarne-Thompson 952; u priču »Sestrica Alenuška« (str. 166—171) uključen je na kraju tip Aarne-Thompson 1558.

Maja Bošković-Stulli

FIABE ISTRIANE RACCOLTE A BARBANA. A cura di GIUSEPPE RADOLE. Edizioni Comunità Istriane, Trieste 1969, 204 str.

U ovoj su zbirci prikupljene talijanske istarske narodne pripovijetke iz Barbana što ih je urednikova pokojna teta Giulia Radole, rodom iz Barbana u Istri a kasnije nastanjena u Bordonaru u Italiji, kazivala svojoj kćerki Lauri, a od Laure ih je preuzeo urednik zbirke Radole. (Radole je i sam rodom iz Barbana, od 1947. nastanjen u Trstu, svećenik, po struci muzikolog, izdavač dviju zbirki istarskih talijanskih narodnih pjesama s melodijama.)